

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. David Novák: Drobná vrchnostenská sídla a vrchnostenské dvory 13. – 17. století. Disertační práce. Katedra archeologie Západočeské univerzity. Plzeň 2017, rkp.

Text na 253 stranách (obsažnějších než normostrany) v 10 kapitolách. Citované zdroje 20 stran, 94 obrázků, 48 grafů, 14 tabulek, čtyři exkursy. Souhrn česky, anglicky, německy. Datové přílohy.

Oponentský posudek je podle zadání ze 6. prosince 2017 a v souladu s čl. 107, odst. 2 Studijního a zkušebního řádu ZČU strukturován - podle možnosti - následovně:

- a) zhodnocení významu disertační práce pro obor
- b) vyjádření k postupu řešení problému, použitým metodám a splnění cíle
- c) stanovisko k výsledkům a k původnímu konkrétnímu přínosu předkladatele
- d) vyjádření k systematice, přehlednosti, formální úpravě a jazykové úrovni disertace
- e) vyjádření k publikacím studenta
- f) jednoznačné vyjádření oponenta, zda doporučuje práci k obhájení

a) Zhodnocení významu disertace pro obor

Prvním ze dvou hledisek hodnocení disertace je její význam v procesu graduace nového doktora v oboru archeologie. V tomto smyslu uchazeč v podobě strukturované a inovačně zpracovaného tématu předkládá jasný důkaz o své způsobilosti. Prokazuje široké historické vědomosti i znalosti ideového, koncepčního a metodického vývoje výzkumu feudálních sídel napříč celou feudální Evropou. V předložené práci nalezneme historický výklad, tvrdé jádro zpracování a analýzy dat i konvenční archeologický přístup. Autor prokazuje kreativní myšlení a systematickosti při zpracování, analýze a interpretaci. Ověřuje možnosti, použitelnost a slabá místa analytických postupů při řešení kulturně – historických otázek.

Druhým hlediskem je uvažovaný dopad Novákova zpracování na vývoj a směřování zvoleného tématu. Jediným měřítkem toho je podle mne míra recepce předložených metod a závěrů v našem samotném oboru, především pak ale v dalších disciplínách, které se výzkumem feudálních sídel zabývají a které jsou výhradně humanitní. V mezioborových souvislostech se mi potenciál Novákovy práce jeví jako nízký, především srozumitelností svých sdělení. Snižující se srozumitelnost výsledků naší práce pro spolupracující disciplíny je bohužel v naší archeologii obecným trendem a naší snahou by měl být jednoznačně opak. Na Davida Nováka mi proto vyplývají dvě otázky: připouští důsledný mezioborový dialog při dalším výzkumu stanoveného tématu? Pokud ano, jak by své pojetí výzkumu feudálních sídel a jeho výsledky předložil spolupracujícím humanitním oborům, aby s těmito přístupy a s jeho výsledky pracovali a aby měla jím předkládaná koncepce odpovídající dopad? Představme si ideálně, že práce bude publikována, přičemž je samozřejmě jasné, že mezi obhajovanou a publikovanou verzí bývá někdy i velký rozdíl. Ten vyplývá většinou z toho, co všechno se z předloženého korpusu musí vypustit a co vše se na zbylé látce musí změnit v případě, že studie má být otištěna, přičemž na otevřený recensní trh může jít jen to platné, funkční, prověřené, použitelné a srozumitelné.

b) Postup řešení, použité metody, splnění cíle

Předložená práce je příkladem datové analytické archeologie, zaměřené na stavební, vývojové, strukturální, prostorové a krajinné ukazatele, které ale mají historické pozadí (např. vzdálenost sídla od vsi, kostela, apod.). Autorovo pojetí, v němž jsou datové a analytické přístupy celoplošně nasazeny na tradičně historické téma, v leccčems působí svěžím dojmem. Ovšem například sociální dějiny opustily cestu statistických analýz v devadesátých letech, poněvadž to nikdo vlastně nečetl a pokud ano, tak tomu málokdo rozuměl a nepoužíval to: na posun v poznání či na směřování výzkumu stanovených témat to nemělo dopad.

Autor má hluboké znalosti tématu a v úvodní části také trefně a systematicky pojmenovává slabá místa současného výzkumu feudálních sídel. Vzhledem ke svým širokým historiografickým a teoretickým znalostem by mohl více pracovat s historickými a etnografickými prameny a s koncepcí těchto oborů. Správně klade důraz na principu komparace dat, postupů a především výsledků. Tato komparace ale málo překračuje rámec statistické práce s daty a komparaci s údaji sociálně, popř. kulturně historickými prakticky nenalezneme, což je škoda.

Ačkoliv v úvodu chce autor řešit prostorový vývoj a vztahy sídel a klade si nesmírně zajímavé otázky, v mnoha ohledech mu nevyplývají vlastně žádné podstatné interpretační závěry, nebo jen málo. Z pohledu kulturní historie se jeví jako nejzajímavější Exkursy, v nichž dojde na konkrétní věci, ačkoliv i tam se dostává do jistého konfliktu mezi moderními a progresivními datovými metodami a rutinní prací s prameny, písemnými, archeologickými, či stavebně historickými.

c) Stanovisko k výsledkům a k původnímu konkrétnímu přínosu předkladatele

Otázky, do nichž se David Novák pouští, jsou závažné, ale zastavují se nad tím, jak vlastně jeho zpracování chápat: má to být metodologický návod, jak pracovat s IT metodami, nebo výzkum šlechtických sídel s využitím IT modelování? Pokud to druhé, pak by měl zapracovat na vyváženosti struktury studie, na důslednějším zapojení historického přístupu do řešení a na větší konkretizaci výstupů. V současné podobě interdisciplinární dialog těžko naváže. Na více místech mi někdy uniká, v čem je objektivnost některých autorových zjištění:

např. z vyhodnocení deskriptivních znaků v kap. 6. 1. Hospodářství (zastoupení vodních zdrojů, str. 159) vyplývá z důsledných analýz jen banální závěr: „Prostorová distribuce kladných a záporných hodnot je silně spojena s charakteristikami krajiny; hospodářsky výhodnější lokality se nacházejí častěji v tzv. staré sídelní oblasti a nevýhodné polohy se kumulují v oblastech vrchovin a horských regionech, nebo v regionech s vysoce členitým reliéfem (Obr. 32)“.

V kapitole 2 a 3 v podstatě vyslovuje autor množství svých interpretačních názorů, dodávám, že velmi zajímavých, věcných a myšlenkově nabitých a bez jakékoliv ironie velmi poučných. To graduje v kapitole 3, kde se při snaze problematiku co nejpřesněji strukturovat, rovněž dobírá často zajímavých myšlenek. To je ale disproporce s tím, co nenalezneme v analytické části a zejména v diskusi a závěrech. Skutečný výtěžek se redukuje do kapitol 10. 1. a 2. Tam autor na str. 246-247 předkládá zajímavé schéma dělení feudálních sídel. V něm, jakož i v interpretačním textu, mi chybí uvedení příkladových lokalit, které jasně každou kategorii a typologickou variantu zosobňují. U novověkých sídel mi chybí alespoň pokus o konfrontaci pozorovaných a popsáných vývojových trendů s historickými realitami, jako třeba rozsah a výnos pozemkové držby té či oné vrchnosti, společenské a politické angažmá držitelů toho či onoho typu sídel a další okolnosti, které podobu a vývoj spoluurčovaly, nebo dokonce předurčovaly. Celkově je tato stať málo konkrétní, zpracována by měla být podstatně lépe. Pokud jde o vrchnostenské hospodaření a podnikání šlechty a z toho plynoucí ambice i reálné možnosti výstavby a rozvoje vrchnostenských sídel, uchazeč mohl sáhnout i k jiným autorům, než Čechura nebo Macek, napadá mne např. Petráň, nebo Maur, kteří některé z jím kladených otázek celkem uspokojivě vyřešili. K dispozici jsou také výzkumy lidové architektury s regionálními typologiemi, které by mu mohly pomoci být konkrétnější a přesnější, třeba když vyhodnocuje podobu hospodářských staveb a budov v podhradí/předhradí.

Za zdařilejší považuji kap. 10. 2., v níž už autor o něco důsledněji s historickým kontextem pracuje. Na straně 27 vyslovuje podle mne velmi zajímavou otázku, zda je tvrz pokračovatelem dvorce, nebo novým prvkem, kdy autor předesílá, že pravda bude asi někde uprostřed. Odpověď si musí čtenář budťo sám najít a vyvodit z množství technicistních výsledkových formulací v analytické části, v diskusi a závěrech jsem to jasně vypíchnuté rovněž nenašel.

Zajímavé je v analytické části téma dostupnosti a přirozené komunikační sítě (Kap. 5. 3. 7.), zejména pak modelování pohybu v krajině (str. 136-138). Za nedopatření považuji na str. 137, obr. 29 neuvedení, na jaké konkrétní lokalitě je model generování koridorů průchodnosti demonstrován. Jak na lokalitě z obr. 29, tak u modelu přirozených komunikací na Křivoklátsku na obr. 30, ke škodě věci chybí jednoduché prostorově topografické ověření, do jaké míry se model shoduje alespoň s těmi nejpodstatnějšími historickými komunikacemi, doložitelnými na historických mapových dílech od 18. století. V kontextu důrazu na komparativní princip může chybět srovnání zpracovaného území se stavem a vývojovými trendy sledovaných typů sídel v zahraničí, i když autor zdůrazňuje, že tato data ze zahraničí prostě nejsou. Výsledkem pak nutně musí být celkem banální konstatování, že stav v Čechách se od zahraničních regionů podstatně neliší (srov. str. 261).

d) Systematika, přehlednost, formální úprava a jazyková úroveň

Hlavním znakem předložené práce je prakticky absolutní systematika ve všem, co lze deskriptivně postihnout a analyzovat. Ovšem opakovaně dodávám, že to, zda vede k rozklíčování příčin pozorovaných jevů, se mi už tak přesvědčivě nejeví. V hlavní části disertace dominuje metodicko - analytická část, popis nakládání s daty, analýzy a jejich výsledky (kap. 5 až 10). Konkrétní příklady sídel, popř. regionů s feudálními sídly, podrobené archeologickým výzkumům, sondážím apod. i analytickému zpracování, se nachází ve formě Exkursů 1 až 4 na konci studie. Zpočátku mi toto členění ve struktuře disertace vadilo, později jsem pozitivně ocenil jeho smysl. Z jazykového hlediska mám výhrady k přemrštěnému užívání plurálu v 1. osobě. Mám výhrady také k používání výrazu „distribuce“ ve smyslu rozrodu feudálních sídel v krajině, proměn této struktury v čase, popř. v závislosti na jiných okolnostech. Je to zjevně trend v datové a analytické archeologii, který ovšem vnímám jako tendenční odklon od konvenčního významového spektra tohoto slova. Představme si například, že někdo začne psát o „distribuci“ šlechtických rodů v Čechách po třicetileté válce... Autor však bez ohledu na tyto detaily jednoznačně dokazuje, že umí dobře psát. Jeho sloh je na velmi dobré úrovni, větná skladba není zbytečně složitě šroubovaná, vyjadřování je jasné, což oceňuji. Zároveň ale opakuji, že pro představitele spolupracujících disciplín, ale i kulturně antropologicky uvažující archeology může překládaná studie v této podobě a struktuře působit méně srozumitelně, než by si zasloužila, nikoliv ale formálním jazykem a slohem.

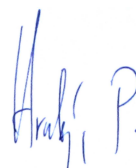
e) Publikační činnost předkladatele

David Novák, IT odborník Archeologického ústavu AV ČR v Praze, není v oboru nováčkem. Jeho publikační činnost, třebaže není příliš rozsáhlá co do počtu titulů, je kvalitní, napohled ovšem také tematicky příliš úzce profilovaná. Plně však odpovídá obrazu schopného absolventa ve startovní profesní fázi a s vysokým potenciálem budoucí vědecké práce.

f) Jednoznačné vyjádření oponenta

Práci doporučuji k obhájení.

V Brně dne 18. ledna 2018

DOC. MGR. PETR HRUBÝ, PH.D.

Ústav archeologie a muzeologie
Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
Arne Nováka 1, CZ-602 00 Brno
Tel: +420 549 494 995; Mobil: +420 777 239 053